

PITANJA I ODGOVORI

KOJIM SE VREMENOM IZRIČE PREDBUDUĆA RADNJA?

Nastavnik S. J. iz Pakraca poslao nam je ovo pitanje:

Danas sam slušao emisiju iz hrvatskog jezika na Školskom radiju. U toj sam emisiji između ostaloga čuo da je pravilno: »Ako nam bude ostalo«. Iako moja struka nije hrvatski jezik, čini mi se da to nije pravilno. Prema toj tvrdnji bilo bi pravilno: Ako bude zapjevao, ako budu pobijedili itd., a po mom mišljenju treba reći: Ako nam ostane, ako zapjeva, ako pobijede, dok bi upotreba futura egzaktnog bila moguća jedino kod nesvršenih glagola.

Molim Vas da mi, po mogućnosti, odgovorite na to pitanje u jednom od slijedećih brojeva »Jezika«.

Pitanje nije cjelovito jer nisu navedene potpune rečenice, ali kako se mogu jednoznačno dopuniti, može se reći da je bit pitanja u ovome: koji vremenski oblik valja upotrijebiti u zavisnoj rečenici kad se njome izriče radnja koja se događa prije druge buduće radnje?

Pitanje je zanimljivo i s praktičnog i s teoretskog gledišta.

U praksi su česta kolebanja između triju mogućnosti:

Ako će nam ostati, dat ćemo.

Ako nam bude ostalo, dat ćemo.

Ako nam ostane, dat ćemo.

Svi se naši gramatičari slažu da je prvi oblik nepravilan i o tome ovom prilikom nije potrebno raspravljati. Drukčije je već s ostala dva primjera. Tu se gramatičari već razilaze ili bar nisu tako odlučni u ocjeni. Govore o tome u morfologiji i sintaksi. U morfologiji navode većinom primjere od nesvršenih glagola, ali dopuštaju mogućnost da se futur drugi tvori i od svršenih glagola,

¹ Po nadnevk u dopisnici današ znači 13. listopada 1970.

iako na ovaj ili onaj način ističu da je od nesvršenih običniji. U sintaksi je prikaz znatno određeniji, ali je raspoređen na više mjesta, u poglavljima o upotrebi prezenta, futura I i futura II pa se čitaocima teže snaći i pronaći jasan sud. Tako Maretić u velikoj gramatici govori u § 582b, 599a, 610b (2. izd.), ali pravilo nije potpuno jasno ni potpuno određeno. Sasvim je određen u svojoj školskoj gramatici kad govoreći o futuru I kaže: »§ 315 a) U pogodbenim rečenicama s veznikom ako ne uzima se futur, već mjesto njega prezent od trenutnih glagola (vidi u § 295 b), na pr. ako *dođete* k meni, vidjet ćete; – ako *nađem* gdje onu knjigu, poklonit ću je tebi. Rđavo bi bilo reći: *ako ćete doći* . . . , *ako ću naći* . . . Od trajnih glagola uz pogodbeno *ako* uzima se eksaktni futur, na pr. *ako budete* marljivo učili, ne će vam teško biti. Ne bi dobro bilo: *ako ćete učiti* . . .« (7. izd., str. 213).

Tu doduše izrijekom ne spominje da se radnja zavisne događa prije radnje glavne, ali to je jasno samo po sebi, pogotovu kad se zna da u idućem paragrafu govori kad uz *ako* može doći futur I i kad se zna da tada nije posrijedi pravi futur. Slično je i u Florschützovoj, Brabec-Hraste-Živkovićevoj i drugim školskim gramatikama. Koliko dakle u gramatikama i nalazimo kolebanja, ono je zbog odnosa gramatike prema jezičnoj građi i dijelu u kojem je prikazana. U pretežno opisnoj gramatici i u morfologiji više se konstatira stanje, a u sintaksi školskih gramatika pravila su određenija. Tako i odgovor na spomenuto pitanje s pozivom na naše gramatike može biti dovoljno obrazložen i sasvim određen. Jer opis pokazuje da je izricanje predbudućih radnji od svršenih glagola u našem jeziku sasvim normalno i obično futurskim prezentom, mnogo običnije nego futuruom drugim i da se futur drugi normalno upotrebljava od nesvršenih glagola, a samo izuzetno od svršenih. Ako se pri tome uzme u obzir i ekanomija u jeziku, a ona bi se kao općenito pravilo za navedeno pi-

tanje mogla izreći ovako: kad dva oblika znače isto, onda je gramatički i stilski bolje uzeti prosti oblik nego složen, tada kolebanju u normativnoj odluci nema mjesta. Oni koji

poučavaju treba da u poučavanju nađu najbolje rješenje, dakle: *ako nam ostane, ako zapjeva, ako pobijede.*

Stjepan Babić

OSVRTI

O DEKLINACIJI HRVATSKIH PREZIMENA NA -e

Među hrvatskim prezimenima ima i takvih koja završavaju na -e, kao što su *Čale, Hrašte, Pleše, Roje, Baće, Miše, Runje, Cvrle* i dr. U gramatikama koje su mi pri ruci, kao i u Pravopisu hrvatskosrpskoga književnog jezika ne govori se o deklinaciji takvih prezimena, te je stoga razumljivo da ih ljudi različito dekliniraju i da od njih različito tvore posvojni pridjev. Tako sam nedavno, u povodu smrti istaknutog hrvatskog slikara Jerolima Miše, zabilježio iz Vjesnika od 16. IX 1970. ove primjere: »Mediteranski krajoлик ostao je trajna preokupacija *Miše*« (gen. jd.); »...pa je prva samostalna *Mišeova* izložba u Splitu...« (posv. pridj.); »Podsjećajući na potrebu retrospektivnog pregleda *Mišeove ostavštine*...« (posv. pridj.). U Vjesniku od 30. IX 1970. čitamo: »...onda se to mora reći za nedavno preminulog Jerolima *Miše*« (ak. jd.). U Glasu Slavonije od 12. IX 1970. našao sam ovu rečenicu: »Od 45 članova Radničkog savjeta 'Drave' 43 su glasala za Branka *Runje*« (ak. jd.), a u Vjesniku u srijedu od 30. IX 1970.: »A kako je članak druga *Baće* (ne Baćea!) u VUS-u pisan...« (gen. jd.).

Ako razmotrimo prvi i posljednji primjer, u kojima je upotrijebljen genitiv jednine prezimena *Miše*, odnosno *Baće*, vidimo neslaganje. U obliku »*Miše*« padežni nastavak -a za gen. jd. iz deklinacije imenica m. r. na suglasnik dodan je nominativnom obliku (*Miše*), a u obliku »*Baće*« padežni nastavak -e za gen. jd. iz deklinacije imenica ž. i m. r. na -a dodan je osnovi (*Baće*). U primjerima s akuzativom jednine prezimena *Miše* i

Runje uz prijedlog »za« opet je neslaganje. U prvom primjeru ak.-jd. glasi kao nom. jd. (»za Jerolima *Miše*«), a u drugom ak. jd. jednak je gen. jd. (»za Branka *Runje*«).

U Pravopisu hrvatskosrpskoga književnog jezika kaže se da se tuđim vlastitim imenima na -e padežni ili pridjevski nastavak dodaje nominativu jedine, a ne osnovi, npr. Heine: *Heinea, Heineu, Heineov*; Suppé: *Suppéa, Suppéu, Suppéov* (str. 151, t. g.). Za to se već bio zalagao i Maretić, koji veli da su bolji oblici za gen. jd. *Goethea, Rankea* i za posvojni pridjev *Goetheov, Rankeov* nego oblici *Goetha, Ranka, Goethov, Rankov*, kako je pisao Vuk Karadžić (Gramatika i stilistika hrv. ili srp. jezika, str. 133, § 185, t. a, 1931. g.).

Stevanović kaže da se završni samoglasnici -o, -e, -i, -u u nominativu jednine tuđih riječi osjećaju kao dio osnove, a ne kao nastavak za oblik nominativa jednine, te se stoga ne gube u deklinaciji, npr. *ataše: atašea, atašeu, bife: bifea, bifeu; Gi Mole: Gi Molea, Gi Moleu* (Guy Molleta) [Savremeni srpskohrvatski jezik I, str. 205-206].

Još je u tom određeniji S. Težak, koji kaže da se imenice tuđeg podrijetla na -e (kao i one na -u i -ō) dekliniraju tako da im se na nominativni oblik dodaju padežni nastavci imenica m. r. na suglasnik, npr. *Dante: Dantea, Danteu; bife: bifea, bifeu; atelje: ateljea, ateljeu* (Težak-Babić, Pregled gramatike hrvatskosrpskog jezika, str. 76-77, u napomeni).

U navedenim djelima, kako je već u početku rečeno, ne govori se o deklinaciji hrvatskih prezimena na -e. Samo se u Pravopisnom rječniku (str. 733) navodi da slovensko